

Ədəbiyyat QƏZƏTİ

www.edebiyat-qazeti.com

Cümə, 7 mart 2014-cü il № 9 (4916)

1934-cü ildən çıxır Qiymətli 30 qəpik

Şəhriyar

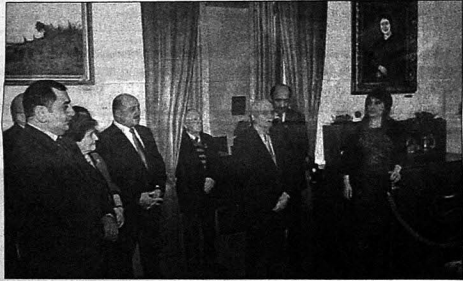
Bayram yeni çardaxları yıxanda,
Novruzgülü, qarçıqəyi çıxanda,
Ağ buludlar köynəklərin sıxanda
Bizdən də bir yad eləyən sağ olsun...

Martin 5-də Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən biri - xalq şairi Səməd Vurğunun ev muzeyinin əsaslı təmirindən sonra açılış mərasimi keçirildi.

"Sən yaşa, dünya!.."

Rəmzi qırmızı lent kəsildikdən sonra dövlət və hökumət rəsmiləri, millət vəkilləri, tanınmış elm və mədəniyyət xadimləri, ictimaiyyət nümayəndələri muzeyin ekspozisiyası ilə tanış oldular.

Muzeyin direktoru Aygün Vəkilova və çoxşəxslilik diqqətə çatdırdı ki, Səməd Vurğunun ev muzeyi 1975-ci ilin oktyabrında ulu öndər Heydər Əliyev təşəbbüsü ilə fəaliyyətə başlayıb. "Bu ölkəmizdə açılan ilk memorial muzeydir. Səməd Vurğun ömrünün son iki ilini muzeyin yerləşdiyi bu evdə yaşayıb-yaradıb. Bu divarlar böyük şairin ömrünün ən məşəqətli günlərini şahidli. Eyni zamanda, zamanın ən görkəmli sənətkarları, o cümlədən dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyli dəfələrlə bu evdə şairin qonağı olublar. Burada özünə sanat sərbətləri ediblər. Ulu öndər Heydər Əliyev həmişə Səməd Vurğunun ev muzeyinin əsaslı təmiri haqqında 2011-ci il 13 dekabr tarixli sərəncamına əsasən, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən aparılan təmir işləri təkcə Səməd Vurğun ocağına deyil, ümumiyyətlə ədəbiyyatımıza, mədəniyyətimizə, sənətə olan diqqətin rəhənidir. Səməd Vurğun və onun ailə üzvləri həmişə dövlət və xalq tərəfindən hörmət görüb. Bu hörmət qarşılıqlı və daimidir. Mən cənab Prezidentə də, mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevə də Səməd Vurğun ailəsi adından minnətdarlıq edirəm. Böyük şair gözəl bir yaz günündə, bahann ölkəmizə qədəm qoyduğu ilk günlərdə dünyəvi göz açmışdı. Bu gün dövlət səviyyəsində onun ruhu bir daha şad edilib. Bu, unudulmaz bir diqqət, qayğıkeşlikdir. Əziz ruhlarını sadq edilməsi uca Tanrıya da xoşdu..."

Merasimə çoxşəxslilik ədəbiyyatımız və turizm naziri Əbülfəs Qarayev də S.Vurğunun ev muzeyinin yenidən öz qapısını ziyarətçilərinə açması ilə əlaqədar hadisə kimi qiymətləndirdi: "Xalq şairi Səməd Vurğunun ölməz poeziyası xalqımızın mənəvi xəzinəsidir. Sovetlər məkanının ən görkəmli sənət adamlarının ən cərgəsində Maksim Gorki, Aleksandr Fadeyev, Pavel Antokolski, Konstantin Simonovca yanaşı Səməd Vurğunun da aydın görünən yeri olub. O, öz dövründə Azərbaycan ədəbiyyatını layiqətlə, özü də, ön cərgədə təmsil edib. Səməd Vurğun ocağında Aybeniz

xanım Vəkilova kimi mədəniyyət fədaisi, Yusif Səmədoğlu və Vaqif Səmədoğlu kimi görkəmli sənətkarlar yetişib. Vaqif müəllimin səhənlidən yararlanıb problem hamımızın diqqətindədi. Tezliklə sağalmaq fəaliyyətlə başlamaq üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə edəcəyik. Bu ailə Azərbaycan xalqı üçün çox əziz və qiymətli. Görkəmli şairin xatirəsinin xalq və dövlət, Azərbaycan Prezidenti tərəfindən əziz tutulması çox sevindirici və təbii haldır. Deyim ki, ulu öndərin təşəbbüsü ilə açılmış bu muzeydən sonra ölkəmizdə böyük şəxsiyyətlərin ev muzeylərinin yaradılması bünövrəsi qoyulmuş, muzey işinin təkmilləşdirilməsinə, inkişafına başlanmışdır... Səməd Vurğunun çətin dövrdə yaşamasına baxmayaraq, onun yaradıcılığının əsasında Vətənə, torpağa sevgi, xalqa mə-

həbbət, dövlətə xidmət və layiqli vələndaş mövqeyi durmuşdur. Poeziya ustasının şeirlərini hər sətrinin arxasında əzadlıq hissi ifadə olunmuşdur. Həmçinin onun dram əsərləri də aktuallığına görə günün də qoruyub saxlayır. Səməd Vurğunun yaradıcılığı bu gün də müasir Azərbaycan ədəbiyyatımızın xüsusi yer tutur və tədqiq olunur..."

Ə.Qarayev əsaslı təmirindən sonra S.Vurğunun ev muzeyinin şairin yaşayıb-yaradığı dövrün ruhunu əks etdirənlə yanaşı, həm də müasir texnologiya ilə təchiz olunduğunu diqqətə çatdırdı. Bildirdi ki, muzey öz işini gələcəyə bələ aparmalıdır. Yeniliklə keçmiş irsimizin qorunub-saxlanmasına xidmət etməlidir.

Sonra mərasim iştirakçıları şairin öz səsinə onun məşhur "Bahar" şeirini dinlədi.

Akademik Teymur Bünyadov bildirdi ki, böyük şairə olan qoruların, söhbətlərinin heç zaman unutmaya bilməyən. "Mən onu görmək üçün bəzən piyada şəkildə iki-üç kəndi keçib gəlirdim. İndiki kimi gözümlün qabağında. Ulu öndər Heydər Əliyev şairin "Azərbaycan" şeirini əzbərdən söyləyəndə kövrəlib göz yaşını tula bildiyini tələvliyindən izləyəndə mən də həmin günləri xatırlayıb ağlım-ğam. Böyük İsmail Səməd Vurğun poeziyasını yüksək qiymətləndirirdi..."

Tədbirdə İ.Əbilov adına Mədəniyyət Mərkəzinin üzvü Turxan Məmmədli S.Vurğunun "Ana" şeirini oxudu, Prezident təqaüdüçüsü, şairin nəticəsi Vurğun Vəkilov Qara Qarayevin "Eskiz" əsərini ifa etdi.

Merasim qısmi ətrafında davam etdirildi. Əməkdar müəllim, Beynəlxalq Resul Rza mükafatı laureatı Oqtay Rza şairə həsr etdiyi şeiri oxudu.

Kaş bütün küsənlər banşa, dünya, Ulduzlar həmişə saynsa, dünya! Vurğun milyonları adından deyib: "Biz gəldi gedirik, sən yaşa, dünya!"

Ədəbi-mədəni həyatımızın mötəbər salnaməsi sayılan "Ədəbiyyat qəzeti" mövcud olduğu dövr ərzində ən ağır tarixi məqamlarda belə ədəbiyyatçılar milli-mənəvi dəyərlərimizə sadıq qalmış, onu daha da zənginləşdirmiş və gələcək nəsillərə amanat vermişdir. Məşhur "Oxu, tar, oxu, tar - səni kim unudar?" haqqırışı və xalqın taleyində həlledici əhəmiyyətə malik neçə-neçə problemlər söz ustalarımızın, elm-sənət adamlarımızın, lazım gələndə süngüyə çevrilən qələmi ilə illər keçdikcə nəhayət, həllini tapa bildi. Bu günlər müstəqil Azərbaycanın böyük ürək gənliyi ilə qeyd etdiyi əziz Novruz bayramının indiki təntənəsi üçün xalqımızın necə çətin, mürəkkəb bir yol keçib gəldiyini "Ədəbiyyat qəzeti"nin 80 illik komp-

arlı və soyuq qışdan sonra təbiət dirçəlişinin, ilk bahann gəlişinin rəmzi olan Novruz bayramı qədim dövrlərdən Şərqlə xalqlarına yadigar qalan ən necib, xoş əhval-ruhiyyəli, sevimli bayramlardan biridir. Bahar bayramı xeyriyyə hissələrin, insani duyğuların, mərdliyin və dostluğun tarənnümü bayra-

sında dəyişmiş, yeni-yeni elementlərlə zənginləşmişdir. Qədim türklər arasında "Ərgənəkən" kimi tanınan, ilin dəyişdiyini, bahann gəlməsini, təbiətin qış yuxusundan ayıldığını göstərən bu bayramın adı bu gün türk xalqları arasında müxtəlif şəkildə səslənir. Məsələn, qırğızlarda "nooruz", özbəklər-

"Ədəbiyyat qəzeti" - 80

lektinin ayrı-ayrı sahifələrində də aşkar görmək mümkündür.

"Ədəbiyyat qəzeti" müxtəlif illərdə, müxtəlif səp-kili yazılarda xalqımızın unudulmaz ənənələrini, milli həsiyyəti layiqincə qoruyub, onun yaşamaq haqqını qüvvəsi çatdıqı qədər və mümkün bildiyi şəkildə müdafiə edib.

80 illik saylardan seçilib təqdim olunan hər bir material, son vaxtlar nəhayət, YUNESKO-nun məlum qərarı ilə yüksək qiymətləndirilərək dünya miqyasında layiqincə qeyd olunan Novruz bayramının bu gününə gələn yolu daha aydın təsvir etməyə, şübhəsiz, müəyyən kömək göstərə biləcək.

Novruz Şərq ölkələrində

Novruz bayramı, əmək bayramıdır; Novruz ləmizlik, saflıq, gözəllik bayramıdır.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə yazır ki, qədim İran rəvayətlərində Novruzun gəlişini Cəmşidin taxta çıxması ilə əlaqələndirir. Guya Cəmşid dünyanın hər tərəfini gəzmiş, Azərbaycanca gəlmiş, bu diyarı hər yerdən çox bəyanərək gün-doğana baxan yüksək bir tapədə taxt qurmuş və taqoyma mərasimini burada keçirmişdir. Güneşin şüaları şahın daş-qeşlə bezaşmış laq-taçına, libasına düşüb nura qərq edib. Elə buna görə də şahın adının "Cəm" (Sultan, padşah) sözünün sonuna "şid" (pəhləvi dilində "şua" deməkdir) əlavə olunub və bu əfsanəvi şah tarixə Cəmşid, şairin "Nur saçaq padşah" adı ilə daxil olub. Həmin gün böyük bayram şənlikləri keçirilmiş və bu gün Yeni gün (Novruz) elan edilmişdir. Beləliklə, Novruz bayramı yeni günün, yeni ilin, yeni həyatın başlanğıcı bayramı olmuşdur.

Yaxın və Orta Şərqi bir çox ölkələrində bu bayram əziz və sebrsizliklə qeydlənən bir mərasim kimi qeyd edilir. Təbiətə sevgi, təbiətin qış yuxusundan ayılması ilə bağlı olan Novruzun mərasimləri qədim tarixə malikdir və zaman keçdikcə bu mərasimlər şənlik, atəspərəkslik, islam kimi dinlərin və etiqadların təsiri nəticə-

də "novruz", qazaxlarda "novruz, nauruz", uyuğurlarda "no -

Yeni il - Novruz bayramı Mərkəzi Asiyada məskunlaşan bitüin türk xalqları tərəfindən sevinclə qarşılanır. Keçirilmə günü müxtəlif "bayram ayı" deyilən və 20 fevralda 21 mart qədər olan dövrü əhatə edən müddətə təsadüf edir.

Novruz, Azərbaycanlılarda "novruz, (noruz), noyruz", Kırım tatarlarında "navrez", kəzan tatarlarında "neuzuz", Balkan türklərində "nevruz", Yuqoslaviya türklərində "sultani navruz", Kipr türklərində "mart dokuzu", Anadolü türklərində "Sultani nevruz (nevruz sultan)", "mart dokuzu, mart bəzümü" və s.

Türk xalqları arasında Novruz bayramının keçirilməsi məzmun baxımından eyni olsa da, şəkildə müxtəlifdir. Bu baxımdan mərasimlərinin keçirilməsini şərtləndirən üç əsas qism ayrılmaq olar: Mərkəzi Asiya, Ön Asiya, Şərqi Avropa. Mərkəzi Asiya qismində Qazaxıstan, Sibir, Altay və Şimal-Qərbi Çin türkləri uyuğurlar daxildir. Bu ərazidə - bayram

Ədəbiyyat QƏZƏTİ

şənlikləri əsasən aşağıdakı şəkildə keçirilir. Bayram günü əhali kənd, kənd, oba-oba göy çamənlərdə, çay kənarında toplaşır, çalır, oxuyurlar. "Daş qazan" deyilən böyük çənlərdə "bayram aş" bişirilir. Bu yeməyə bəzən "geca" də deyilir və əsasən buğdadan hazırlanır. Qarantlı düşdükdən sonra toqtaqlıq qalınır və Uzarından hoppanılır. Bayram şənliklərinin əsas tərkib hissələri oymurlardır. Bu oymurlarda əşqilər xalq qarşısında çoxşəxslilik, Novruz məhlini, "Ərgənəkən", "Manas" və başqa dastanlardan parçalar oxuyurlar.

Ön Asiya qismində şərti olaraq Şərqi Anadolü, Zaqafqaziyanı, Cənubi Azərbaycanı və Özbəkistanda daxil etmək olar. Bu ərazidə bayramın keçirilməsində İran ənənələrinin təsiri nəzərə cərip. Lakin türk ənənələri üstünlük təşkil edir. Bayrama hazırlıq bir ay əvvəl başlayır. Evdə, həyat-bacada salıq-sahəmmən yarıdır, bayram üçün yemək tədarüki görülmür, səmənə buğdası istidilir. Hər çarşəbə "üşkü" toqtaqlar qalınır. Dördüncü "üşkü" ayır çarşəbəyə təsadüf edir. Bu gün də bayram günü olduğu kimi, müxtəlif yeməklər hazırlanır, xonçalar qurulur. Bayram aşxamı, səhar təzədən hər kəs

(Ardi 3-cü sah.)

Azərbaycan qadınlarının bir qrupunun təltif edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 23-cü bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram: Axundova Nigar Vəli qızı 3-cü dərəcəli "Vətənə xidmətə görə" ordeni ilə "Dövlət qulluğunda fərqlənməyə görə" medalı ilə İsmayılova Südəbər Şöyüb qızı "Tərəqqi" medalı ilə Cəfərova Xatirə Ayaz qızı Əliyeva Lətifə Ağaqası qızı Qadırova Arzu Əfqan qızı Teymurova Gülarə Əli qızı

İlah Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Bakı şəhəri, 6 mart 2014-cü il.

(Əvvəl 1-ci səh.)

əzizinin, öz qohum-əqrəbasının qəbrini ziyarət edir. Quran oxutdurur, məzənni ətrafını səliqəyə salır, ora bayram yemişi qoyur. Günortadan sonra şənliklər başlayır. Həmin axşam hər adam öz ailəsi ilə süfrə arxasına yığışır, müxtəlif yeməklər, şimilər, yemişlər hazırlanır. Bayram xonçasının ətrafında ailə üzvlərinin sayı qədər şam yandırılır. Bayramın səhəri günü hamı təzə paltar geyir, bir-birinin evinə qonaq gedişir. Cavanlar dəstə-dəstə toplaşır, oxuyur, yallı gedirlər. Aşıqlar, kəndirbazlar, aktyorlar öz məhərrətlərini göstərirlər. Bu gün küsənlər başımsal, heç kəs bir-birini incitməməlidir.

Bu bayram dövründə çoxlu oyunlar mövcuddur - Koskosa, qapı pusma, baca-baca, şalətmə, suya üzük atma, xan oyunu və s. Bütün bu oyunlar baharın gəlməsi, təbiətin oyanması, yaz tarla işlərinin başlanması ilə əlaqədardır.

Kosa oyunu oyna-

örtür, heç bir söz demədən çömçə ilə qapını döyür. Ev sahibi gərək çıxıb onun əlində tutduğu qaba yemək ya pul qoysun. Qaba qoyulmuş yeməli şeyləri yığıb xəstəyə verir ki, şəfa tapsın.

İranda Novruz bayramına bir neçə gün qalmış hamı evini tükür, yeni xalça-palazı çıxarıb yaxşı-yaxşı çirpır, otaqları təmizləyir, şüşələri silir, mis qabları sürtüb ağardır. Boşqablarında səməni əkir, güldəndə nergiz şitili basdırılır.

Yeni il axşamı həyata keçirilən ən mühüm mərasim adı "s" ("sin") hərfi ilə başlayan yeddi şeyin (farsca buna "heft-sin" deyirlər) süfrəyə düzülmesidir. Bunlar aşağıdakılardır: səncəd (iydə), sūmaq, sirkə, sünbül, səbzi (göyərtili), sir (sarmsaq)

Novruz Şərq Ölkələrində

"Yeni il - Novruz bayramı Mərkəzi Asiyadan Balkanlara qədər uzanan böyük bir ərazidə məskunlaşan bütün türk xalqları tərəfindən sevinclə qarşılanır. Keçirilən günü müxtəlif olsa da, bunların hamısı Azərbaycanda "bayram ayı" deyilən və 20 fevraldan 21 mart qədər olan dövrü əhatə edən müddətə təsadüf edir.

Qədim türklər arasında "Ərganəkən" kimi tanınan, ilin dəyişdiyini, baharın gəlməsini, təbiətin qış yuxusundan ayıldığını göstərən bu bayramın adı bu gün türk xalqları arasında müxtəlif şəkildə səslənir. Məsələn, qırğızlarda "nooruz", özbəklərdə "novruz", qazaxlarda "novruz, naruz", uyuğurlarda "noruz, novruz", azərbaycanlılarda "novruz (noruz), noyruz", Krım tatarlarında "navrez", kəzax tatarlarında "neurus", Balkan türklərində "mevri", Yuqoslaviya türklərində "sultanı navruz", Kipr türklərində "mart dokuzı", Anadolu türklərində "Sultanı nevruz (nevruz sultan)", "mart dokuzı, mart bozunu" və s.

Türk xalqları arasında Novruz bayramının keçirilməsi məzmun baxımından eyni olsa da, şəkildə müxtəlifdir.

...Novruz bayramı elə bir bayramdır ki, hər təzə il ona yeni bir tərəvət gətirir, ildən-ilə bayram mərasimləri yeniləşir, zənginləşir. Bayramın bir mərasimi isə onu

qarşılayanların hamısı üçün dəyişməz qalır - bu Novruzun "il təhvil olur" deyilən mərasimidir. Köhnə ilin yeni ilə keçdiyi, gecə ilə gündüzün tarazlaşdığı saat bütün ailə üzvləri bayram süfrəsinin ətrafında toplaşır və bayram xonçasında ailə üzvlərinin sayı qədər şam yandırılır - evə işıq, nur gəlir."

Bu sətirler unudulmaz Aida İmanquliyevanın vaxtilə ilk dəfə "Ədəbiyyat qazeti"ndə çap olunan "Novruz Şərq ölkələrində" adlı məqaləsindən götürülmüşdür.

Aida xanımın 1970-ci ilin aprelindən başlayaraq "Ədəbiyyat qazeti"nin müxtəlif saylarında neçə-neçə elmi-tədqiqi məqaləsi dərc olunmuş və ədəbi ictimaiyyət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir.

Aida xanım İmanquliyevanın Şərq xalqlarının böyük milli sərvəti olan Novruz bayramı haqqında tədqiqlərində gəldiyi qənaət nəhəyəmənən ən yüksək səviyyədə təsdiqini tapdı.

Məlum olduğu kimi Mehriban xanım Əliyevanın diqqəti və dəstəyi nəticəsində 2003-cü ildə Azərbaycanın muğam sənəti YUNESKO-nun Qeyri-maddi mədəni irsi siyahısına daxil edilmişdir. İndi bu siyahıda qədim aşıq sənətimiz və Novruz bayramımız da yer almışdır.

yan cavanlar dəstəylə evləri gəzir, oxuyur, oynayıb, müxtəlif tamaşalar göstərir və bunun müqabilində ərzaq və şirniyyat toplayırlar. Sonra onlar birlikdə bu toplanan ərzağı yeyib, şənlenirlər.

On Asiya və Şərq Avropa ərazisinə daxil olan türklər - qazaxlar, Krım, Bolqariya, Yuqoslaviya, Kipr türkləri və s. bahar bayramını müxtəlif şənliklər, oyunlar, məhərrətlə qarşılayırlar. Hər bir kənd (Kiprdə isə bir neçə kənd) ya böyük bir meydana, ya da kəndin ənənədəki çəmənlikdə bir yerə toplaşır, ümumi yemək mərasimi ilə bayramı qeyd edirlər. Bu ərazidə yaz çiçəkləri mühüm rol oynayır. Onları bol-luq, sağlamlıq, xoşbəxtlik rəmzi kimi yaxın adamlarına bağışlayır, saçlarına taxırlar. Bayram münasibəti ilə yumurta boyayırlar. Bunların bir hissəsini ailə üzvlərinə, digər hissəsini isə bayramı təbrik etməyə gələn qonşılara, uşaqlara verir.

Novruz münasibəti ilə bişirilən yeməklər müxtəlifdir və əsasən məhəlli xarakter daşıyır. Məsələn, Krımda toyuq və toyuq şorbası, Yuqoslaviyada "karavay" adlı çörək, hörük şəkili bulka, quzu budu və quru lobyardan hazırlanmış xüsusi xörək bişirilir. Süfrələri bayram xörəkləri və şirniyyat ilə bəzədilmiş evlərin qapılan bayram günləri bütün qonaqların üzünə açıq olur.

Novruz İran xalqlarının əsas bayramıdır. Rəsmi təqvimə görə bu bayram həm də yeni ilin başlanğıcına - fərverdın ayının 1-nə (21 mart) təsadüf edir.

İranda Novruzla bağlı ən mühüm mərasimlərdən biri "axır çərşənbə"dir (farsca: "Çəharşənbə - suri"). Bu mərasim ilin sonuncu çərşənbə gecəsi keçirilir. Həmin axşam uşaqların tutmuş böyüyə qədər hamı tikan kolları və odunu bir yerə toplaşdırıb tonqal qalayır, deyib güllə-gülə odun üstündən o yan-bu yana atırlar. Hər dəfə tullananda tonqala müraciətə deyirlər: "Mənim sənliğin sənə keçsin, sənin qırmızılığın mənə!" Bu proses tonqal sönüb qurtaranadək davam edir. Adətə görə, tonqalı söndürmək olmaz, o özü yanib qurtarmalıdır.

"Axır çərşənbə"nin maraqlı ünsürlərindən biri də "qulaq falı"dır. Belə ki, həmin axşam adamlar küçədə, adətən dörd yol ayrıcında dayanıb niyyət edirlər və yol özlərindən eşitdikləri təsadüfi sözlər arasında bu niyyətin həyata keçib-keçməyəcəyini müəyyənləşdirirlər.

"Axır çərşənbə" axşamı kimin evində xəstəsi varsa, bir qab və çömçə götürüb evdən çıxır. Hər hansı bir qapıya yaxınlaşıb üzünü

və səməni. Bu adətın kökləri islam əvvəlki dövrlərə gedib çıxır və yeddi məlayin adı ilə bağlıdır. Yeddi "sin" in düzülüyü süfrənin başına güzgü qoyurlar. Güzgünün hər iki tərəfinə şamdanlar düzür və onlarda ailədə olan uşaqların sayı qədər şam yandırılır. Bundan əlavə, süfrəyə aşağıdakı şeylər də qoyulur: Quran, iri tənدير çörəyi, üzərində yaşıl yarpaq olan bir kasa su, bir şüşə gülb. Bütün bu şeylərdən istifadə etməklə müəyyən edilmiş qaydada təbii üçün fal açılır, niyyət edilir.

İl təhvil olduqdan sonra hər bir ailədə kiçiklər böyükləri təbrik etməyə gedirlər və böyüklər də onlara bayram hədiyyəsi verir. Novruzda küsülülər başşırlar, ədavətlər unudulur.

Novruz bayramında şirniyyatdan, meyvə və çərəzdən geniş istifadə olunur. İrənlilər Novruz üçün özlərinə məxsus çərəz hazırlayırlar: püstə, badam, fındıq, balqabaq və yemiş toxumu, noxud bir yerə qarışdırılıb qovrulur, sonra üstünə duzlu su səpilir və yeyilir.

Ənənəyə görə, bayram 13 gün davam edir və bu müddət ərzində adamlar bir-birinin evinə qonaq gedişir, bayram hədiyyələri aparırlar. Yeni ilin 13-cü günü xüsusi şəkildə qeyd olunur ki, buna "Sizdəh bəder" ("On üçün qovulması") deyilir. 13 rəqəmi nəhs sayıldığı üçün həmin gün hamı evdən çıxır, çəmənliklərdə, dağlarda, çay kənarlarında, meşələrdə gəzişir, yeyib-içir, şadlıq edir, müxtəlif musiqi aletlərinin müşayiəti ilə rəqs edirlər. Bu vəziyyət gecəyarsına kimi davam edir və yalnız bundan sonra camaat evlərinə dağılır. Beləliklə, 13-cü günün "uğursuzluğu" evlərdən "qovulur".

İrənlilər yeni il imkan daxilində mütləq təzə paltarda qarşılaşmağa çalışır, evdəki köhnə, çatlamaş saxsı qabları sındırır atır, yeniləri alır, ən fəxir ailələr belə bütün imkanlarını sərf edirlər ki, bayram süfrəli səliqəli və zəngin olsun.

Orta əsr ərəb tarixçisi Əl-Məqrizinin "əl-Xitab" əsərində verdiyi məlumatlarına əsasən Novruz bayramı Abbasilər xilafəti dövründə VIII əsrdən başlamış ərəb Şərqində yaz bayramı kimi qeyd edilməyə başlamışdır. Xəlifə əl-Məmunun (813-833) göstərişinə əsasən Novruz bayramının icrası onun hakimiyyəti dövründə qanuni şəkildə qeyd olunması üçün hər cür səraif yaradırlar. Belə ki, Novruz bayramı günlərində camaat xəlifənin bayram münasibəti təbrik edir, ona hədiyyələr gətirirdilər.

Novruz bayramının ilk günlərində xalq içindən bir nəfəri "Əmir-novruz" elan edib bayramı idarə etməyi ona tapşırdı. Həmin adam üzünə un və ya əhəng çəkiş qırmızı və ya sarı xəlet geyinər, uzunqulağa minib şəhərin küçələrini gəzib varlılardan hədiyyələr toplayardı. Novruz bayramı günlərində hər yerdə od yandırılır, adamlar bir-birinin üstünə su çiləyirdilər.

Bayram şənliklərində xəlifələr də yaxından iştirak edirdilər. Xəlifənin sarayında qurulan bu şənliklər Orta əsrlərdə Qərbi Avropa ölkələrində keçirilən karnavalları xatırladırdı. Bu günər xalqın müxtəlif təbəqələri xonçalar düzəldib saraya gəlir və xəlifəni, onun ailəsini təbrik edirdilər. Xəlifə isə onlara hədiyyə, pul paylaymış. Bu şənlikləri karnaval şənliklərinə yaxınlaşdırən cəhətlərdən biri burada iştirak edənlərin üzvlərinin niqabla, maska ilə örtülü olması idi. 892-ci ildə hakimiyyətə gələn xə-

lifə əl-Mötədid bu mərasimi qadağan etmişdir. Belə bir qadağanın qəbul edilməsindən ortodoksal din xadimləri də müəyyən rol oynamışlar. Onların fikrincə, bayram günləri od yandırmaq, su çiləmək zərduştçiliyin qalığı kimi qiymətləndirilir.

Misir dövründə Novruz bayramı Misir ərəbləri tərəfindən qarşılanır.

Misirde yazın gəlişi "Şəmmu-n-nəsim" - yaz və ərüm, məhsuldarlıq bayramı ilə bağlı müxtəlif mərasim və ayinlərin icrası ilə qeyd edilir. Misirli alim Əhməd Ruşdi Saleh tarixi mənbələrə istinad edərək göstərir ki, bu bayram öz genezisinə görə xain qardaşı Set tərəfindən öldürülmüş su və nəbatət allahı Ozirinin yenidən həyata qayıtması, dirilməsindən bəhs edən qədim Misir mifi ilə bağlı olsa da, sonrakı əsrlərdə daha geniş mənə kəsb edərək yaz, məhsuldarlıq bayramı kimi qeyd edilmişdir. Qədim Misir frionları ilin bu fəslində bağ-bağatllara, çəmənliklərə çıxıb Ozirinin gəlişini təbiətin oyanması kimi qarşılamışdır. Əhməd Ruşdi Salehin fikrincə "Şəmmu-n-nəsim" etimoloji cəhətdən qədim Misir dilində "şəmmu" - "qoxu duyma" sözlünün yaz mənasında işlənməsi ilə bağlıdır.

"Şəmmu-n-nəsim" bayramı günlərində misirilər qayıqlara minib Nil çayında gəzintiyyə çıxır, müxtəlif bayram xörəkləri bişirir, ziyafətlər düzəldirlər. Bu günlər bağ və çəmənliklərinə onları əsas gəzinti yerləri olur. Bu bayramı əsas etibarilə Misirin qədim yerli sakinlərindən olan qibitlər özlərinin frionlar dövründə təşəkkül tapmış Yeni il bayramı kimi qeyd edirlər. Ümumiyyətlə, bu gün milli Misir bayramı hesab olunur.

Novruz bayramı elə bir bayramdır ki, hər təzə il ona yeni bir tərəvət gətirir, ildən-ilə bayram mərasimləri yeniləşir, zənginləşir. Bayramın bir mərasimi isə onu qarşılayanların hamısı üçün dəyişməz qalır - bu Novruzun "il təhvil olur" deyilən mərasimidir. Köhnə ilin yeni ilə keçdiyi, gecə ilə gündüzün tarazlaşdığı saat bütün ailə üzvləri bayram süfrəsinin ətrafında toplaşır və bayram xonçasında ailə üzvlərinin sayı qədər şam yandırılır - evə işıq, nur gəlir.

Xeyrixah niyyətlər, ülvü hisslər bayramı olan Novruz bayramınız mübarək olsun! Bu bayram həminin ocağına səadət, xoş günlər, əmin-amanlıq, yeni-yeni nailiyyətlər gətirsin.

Aida İMANQULIYEVA
filologiya elmləri doktoru
21 mart 1991-ci il